

**ПРЕДМЕТ : ПСИХОЛОГИЈА И ЕТИКА УЧЕСНИКА У САОБРАЋАЈУ**

**Образовни профил : ИНСТРУКТОР ВОЖЊЕ**

**Литература :**

**1. Вукосава Вукадиновић : ОСНОВЕ САОБРАЋАЈНЕ ПСИХОЛОГИЈЕ** за 2. и 3. разред саобраћајних школа, Завод за уџбенике, Београд, 2009. или било које новије издање

- питања под редним бројем : 1, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 15

**2.а) Никола Рот : ОПШТА ПСИХОЛОГИЈА**, Завод за уџбенике, Београд, било које издање

- питања под редним бројем : 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 12

**ИЛИ**

**б) Никола Рот и Славољуб Радоњић : ПСИХОЛОГИЈА за 2. разр. гимназије**, Завод за уџбенике Београд, било које новије издање

- питања под редним бројем : 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 18

**3. интернет** за питања 16. и 17.

**4. ПОСЕБАН ТЕКСТУАЛНИ МАТЕРИЈАЛ**, припремљен за интерну употребу за :

- питања под редним бр. : 4, 8, 14, 16, 17, 18.

**Консултације** : среда : 1. преподневна смена 10,45 ( распитати се раније  
или  
(проф.. Марина) 2. поподневна смена 16,00 у којој смени ради)

Осталим данима : школски психолог Владимир (8 – 13.30)

## И С П И Т Н А      П И Т А Њ А :

1. Психологија личности ( дефиниција личности и проблеми психологије личности)
2. Карактеристике личности и структура личности
3. Развој личности (и фактори који на развој утичу)
4. Испитивање личности (методе и технике)
5. Способности (врсте и посебно о интелигенцији)
6. Мотиви (појам и врсте)
7. Емоције (врсте и изражавање емоција)
8. Стрес и стресори и утицај на способност вожње
9. Конфликтне ситуације и понашање учесника у саобраћају
10. Учење (појам и врсте учења)
11. Учење вештина и моторно понашање
12. Ментално здравље и поремећаји
13. Комуникација (појам,врсте, баријере)
14. Правила добре и јасне комуникације
15. Понашање у специфичним саобраћајним ситуацијама
16. Етика у саобраћају и саобраћајна култура
17. Етичка начела у саобраћају
18. Развој морала и формирање вредности

### Додатни материјал :

бр. питања                      питање                      и                      ( извор)

#### **4. ИСПИТИВАЊЕ ЛИЧНОСТИ** (методе и технике) (материјал из препоручене литературе под ред. бр. 2 а)

Све методе и технике које користи психологија као наука се користе и у Психологији личности.

Оне се могу поделити у 3 групе поступака :

1. субјективни : извештаји које дају испитаници о себи, интервју, инвентари личности (тестови личности ) на пример: ММРІ (лат.)– Минесота мултифазни инвентар личности и разни поступци самопроцене личности
2. објективне технике : систематско посматрање понашања, скале процене, експерименти
3. пројективне технике : испитаник треба да објасни шта опажа, или да протумачи цртеж или слику или да каже своју прву асоцијацију (пример таквих тестова : Роршахов тест или ТАТ тест (тест тематске аперцепције)
4. експресивне технике (утврђивање неких особина личности на основу покрета, израза лица, говора, гласа, хода, рукописа...)
5. историја случајева
6. биографски подаци

Велики број техника говори да нема довољно сигурних и општеприхваћених поступака у испитивању личности.

#### **8. СТРЕС И СТРЕСОРИ** - из литературе наведене под 2б)

Стрес је сваки захтев за прилагођавањем који средина поставља појединцу. То је реакција на стресор.

Стресори су разни стресни догађаји, тј. стресне ситуације. Стресори се дешавају у тренутку, а онда особа реагује на њих и то траје неко време. То стање које траје краће или дуже је *стрес* и представља време потребно за прилагођавање на измењену или потпуно нову ситуацију.

*Стресори* у саобраћају су различити : све ситуације које у човеку изазову јак доживљај праћен емоцијама (нарочито страх или бес) које су такође јаке , имају за последицу и одређене телесне промене :

1. спољашње (хладан зној,дрхтање,слабост,бледило,црвенило лица...) или
2. унутрашње које нису споља видљиве ( промене крвног притиска,пулса,рада срца,блокада у мишљењу,краткотрајни губитак сећања ...)

*Када прође стресна ситуација наступа стрес као реакција* и то може да траје различито код различитих људи.Последице могу бити и дуготрајне, на пр: несаница,губитак апетита, повлачење у себе и избегавање друштва других људи или супротно: стална тема о којој човек говори је стресни догађај, хронични проблеми са крвним притиском, главобољама, нервоза па човек улази у конфликте са другима, незаинтересованост за свакодневне догађаје, за посао, породицу...

Ако овакво стање не траје дуго и није јако, вероватно неће бити штетних последица и организам ће успети да поврати равнотежу.

Али ако потраје дуже време или је много јако, онда човек троши много енергије покушавајући да се прилагоди ситуацији,а не успева...Зато може доћи до штетних последица: разних телесних обољења из психичких разлога (зову се психосоматске болести), психичких поремећаја (неуроза – лакших или психоза-тежих поремећаја психичког живота), чак и до изненадне, нагле смрти.

#### **14. ПРАВИЛА ДОБРЕ И ЈАСНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ**

Извор : материјал наставника у оквиру припрема из предмета "Вештине комуникације"

Да би комуникација, као двосмерни процес, била успешна требало би се држати неких **правила** (нека битна ће бити наведена):

1. говор треба бити директно у вези са темом
2. добро размислити шта и како рећи (бирани речи)
3. јасно, прецизно говорно изражавање
4. логичка повезаност треба да постоји
5. говор треба да садржи лако уочљиву поруку
6. ништа се не поразумева, већ све треба рећи
7. дати могућност да слушалац провери да ли је добро разумео
8. понављати оно што је битно
9. држати пажњу слушаоца
10. на примерен и културан начин користити хумор (пре на свој рачун, него на рачун друге особе)
11. хвалити и пред другом особом, а критиковати увек насамом, уз охрабрење да ће бити боље следећи пут
12. показивати уважавање, поштовање према другој особи (обраћање на "Ви", без обзира на младост слушаоца и ословљавање именом)
13. примерен тон и јачина гласа
14. директан поглед кад год је то могуће
15. примерена гестакулација
16. нипошто не улазити у сукоб, већ мирно тежити ка разјашњењу

...

**Добар говор** подразумева :

- проицљивост (откривање средстава и чињеница потребних за убеђивање)
- памћење (познавање чињеница, ширина искуства и знања)
- изражавање (способност усмеравања осећања и самоконтрола, оштрина и јасноћа утиска, уочавање веза и односа између појединости)
- развијену језичку способност – богатство речника (осмишљено казивање, јасно, конкретно, кратко, правим речима)

...

**Предуслови успешне комуникације :**

- свест о себи, о својим потребама, намерама

- благовремено уочавање и уклањање сметњи у комуникацији, посебно утицај емоција
- коришћење отворених питања , а не неодређених или оних који наглашавају моћ комуникатора
- преузимање одговорности за своје ставове (мишљење) – користити директну форму "ја" а не "ми" или "неки"
- избегавати нагле и исхитрене интерпретације – то је знак неуважавања и показивање надмоћности)
- омогућити и тражити повратну информацију
- научити слушати - не упадати у реч саговорнику
- створити атмосферу поверења и подршке

...

## 18. РАЗВОЈ МОРАЛА И ФОРМИРАЊЕ ВРЕДНОСТИ

(из наведене литературе под 2.)

*Морал* је систем друштвених норми о томе шта је добро или лоше понашање и то омогућује складан развој и опстанак појединца у друштву.

*Морална свест* је склоп знања шта је (не)морално, моралних осећања и спремности на понашање које је у складу са усвојеним моралним нормама. Морални развој је део општег развоја човека. Отприлике до 9.год. дете поступа онако како други захтева, а у адолесценцији се јавља морално расуђивање у складу са усвојеним моралним принципима.

*Вредности* усмеравају понашање ка циљевима које човек жели остварити. Представљају схватање особе шта је добро-лоше, за шта се вреди борити и чему треба тежити.

На развој морала и вредности утиче породица васпитањем, вршњаци, школа, друштвене организације, читаво друштво путем мас медија...

Живот, достојанство, правда, истина, слобода, хуманост итд. као врхунске моралне вредности постају део личности, тј. људска савест. Човек је задовољан и поносан када се понаша морално, у складу са савешћу и стиди се, каје и осећа кривицу ако поступа мимо савести.

## 16. ЕТИКА У САОБРАЋАЈУ

(материјал са интернета [www.scribd.com/doc/203138128/](http://www.scribd.com/doc/203138128/) )

Етика је посебна филозофска дисциплина која се бави проучавањем етоса или морала.

Саобраћајна етика је грана етика примењена у области науке о саобраћају која проучава :

1. норме понашања у саобраћају - правила и прописи
2. моралне вредности у саобраћају - поштовање прописа
3. обичаји у саобраћају - неформална правила
4. међусобни односи учесника у саобраћају - комуникација и интеракција

Циљ етичког понашања : безбедно кретање свих, за најкраће време и без конфликта, уз поштовање правила.

Задаци саобраћајне етике :

- развој свести и ширење знања свих учесника у саобраћају о важности поштовања и примени начела саобраћајне етике за безбедност свих учесника у саобраћају
- дефинисање општих и посебних норми понашања учесника у саобраћају
- проучавање моралних карактеристика учесника у саобраћају
- идентификовање непрописних понашања и њихова корекција
- унапређење саобраћајне културе
- учење и трансфер знања (преношење наученог) за све учеснике у саобраћају

## **САОБРАЋАЈНА КУЛТУРА**

Подразумева :

- начин понашања учесника у саобраћају и поштовање саобраћајних прописа
- збир стечених навика и усвојеног саобраћајног образовања и васпитања
- скуп друштвено пожељних норми и облика понашања учесника у саобраћају ради повећања безбедности

Основ саобраћајне културе је образовање, тј. учење.

### **Културан учесник у саобраћају**

смиреност,  
поштовање,  
одговорност,

дефанзивна  
вожња

разматрање,  
опрезност,  
опажање,

## Некултуран учесник у саобраћају

убеђен да је увек у праву, непослушност, себичност	неодговорно понашање, недостатак пажње, агресивност, површност (непромишљеност)	ради више ствари истовремено, доживљава јак бес, сукоби с другима, чињење прекршаја
--	---	---

## Унапређење саобраћајне културе

- Саобраћајним васпитањем као делом саобраћајне културе  
2 модела унапређења :
  1. превентивни модел : активности за промену и развој свести учесника у саобраћају
  2. репресивни модел : активности принуде над оним особама које не поштују правила и прописе

## 17. ЕТИЧКА НАЧЕЛА У САОБРАЋАЈУ

<b>Основна етичка начела :</b>	<b>I</b>	<b>начело одговорности</b>
	<b>II</b>	<b>хуманости</b>
	<b>III</b>	<b>поверења</b>
	<b>IV</b>	<b>неповерења</b>
	<b>V</b>	<b>ограниченог поверења</b>
	<b>VI</b>	<b>дефанзивне вожње</b>
	<b>VII</b>	<b>законитости</b>
	<b>VIII</b>	<b>моралности</b>
	<b>IX</b>	<b>безбедности</b>

17. ОСНОВНА ЕТИЧКА НАЧЕЛА ПОЈЕДИНАЧНО :

### I НАЧЕЛО ОДГОВОРНОСТИ

Основна претпоставка : сви су одговорни према себи и према другима за своје поступке.



Одговорност :

- учесника да не изазивају опасне ситуације и да отклоне опасности које су изазвали други
- пружања прве помоћи
- за безбедност возила и пута

Фактори безбедности : учесници, возило, пут, породица, школа, локална самоуправа, МУП, органи надлежни за саобраћај, за здравље, научне институције, медији, удружења

## **II НАЧЕЛО ХУМАНОСТИ**

Учесник у саобраћају је дужан да пружи помоћ ономе ко није способан (или му је ограничена способност) или му је потребна помоћ, осим ако би тиме себе или друге изложио опасности.

Има 2 дела :

1. условни део : сви су дужни, осим ако себе или друге не доводе у опасност
2. безусловни део : понашати се тако да се омогући безбедност свих

Посебно важно : **НЕ ОМЕТАТИ !**  
**НЕ УГРОЖАВАТИ !**  
**НЕ ПОВРЕЂИВАТИ** друге учеснике у саобраћају !

## **III НАЧЕЛО ПОВЕРЕЊА**

Заснива се на очекивањима :

- да су други учесници савесни и дисциплиновани
- да ће и други поштовати прописе и правила и безбедно се понашати

- да ће благовремено и јасно најавити промену свог понашања

Изузетак су посебне категорије учесника, на пр. деца.

#### **IV НАЧЕЛО НЕПОВЕРЕЊА**

Заснива се на очекивањима :

- да ће се други учесници у саобраћају понашати непрописно и непромишљено
- да су присутне лоше навике, недостатак знања и недостатак саобраћајне културе
- да своје понашање треба прилагодити због претходно наведених очекивања

#### **V НАЧЕЛО ОГРАНИЧЕНОГ ПОВЕРЕЊА**

Нико од учесника у саобраћају :

- не сме инсистирати на свом праву ако то може да изазове саобраћајну незгоду
- не сме кажњавати туђу грешку или непрописно понашање
- не сме другом појединцу дозволити да у саобраћају преузме право да кажњава пропусти осталих учесника

#### **VI НАЧЕЛО ДЕФАНЗИВНЕ ВОЖЊЕ**

Дефанзивна вожња је најефикаснији и најбезбеднији облик понашања у саобраћају.

**Основни мотив :** не улазити у опасне ситуације!

То је понашање које :

- неће изазвати незгоду

- неће изазвати страдање других лица
- где нема своје кривице
- омогућава другима да исправе своју грешку

3 важна начела дефанзивне вожње :

1. оно што је **забрањено** - **никад не чини** !
2. оно што је **обавезно** - **увек чини** !
3. **понекад не чини ни оно што је дозвољено** !

## VII НАЧЕЛО ЗАКОНИТОСТИ

**Саобраћај је регулисан законом** који предвиђа *обавезу поштовања правила и санкције за непоштовање* (чак и кривичне).

У поштовању правила постоји и **хијерархија**.

**На пр.** на раскршћу се поштује хијерархијски :

1. службено лице (саобр.полиције)
2. светлосна сигнализација (семафор)
3. саобр. знак правила првенства
4. правило десне стране

## VIII НАЧЕЛО МОРАЛНОСТИ

**Сваки учесник у саобраћају мора, пре свега, бити морална личност.** Моралност у саобраћају представља, **подразумева поштовање прописа.**

Личним примером и понашањем свака особа је пример другим учесницима у саобраћају.

## **IX НАЧЕЛО БЕЗБЕДНОСТИ**

**Суштина овог начела је одсуство негативних ефеката који могу довести до незгоде и последица.**

**Ти негативни ефекти потичу од : страха, беса, агресивности код учесника у саобраћају, непоштовања мера заштите у случају саобраћајне незгоде и сл.**

Да би се повећала безбедност свих учесника у саобраћају, не треба да постоје фактори претходно наведени као они са негативним ефектима.

Ниш, новембар 2015.

За интерну употребу припремила:

Марина Дулић, психолошкиња,  
проф. саобраћајне психологије  
у ТШ "12.февруар", Ниш

\*\*\*У прилогу комплети испитних питања:

1. Психологија личности
2. Комуникација (појам, врсте и баријере)
3. Саобраћајна етика

1. Карактеристике личности
2. Правила добре и јасне комуникације
3. Етика (уопште)

1. Структура личности
2. Учење вештина
3. Етика у саобраћају

1. Развој личности
2. Мотиви
3. Етичко начело дефанзивне војње

1. Испитивање личности
2. Врсте емоција
3. Етичко начело хуманости

1. Способности
2. Стрес и стресори
3. Етичко начело законитости

1. Конфликтне ситуације у саобраћају
2. Појам и врсте учења
3. Етичко начело моралности

1. Изражавање емоција
2. Моторно понашање
3. Етичко начело безбедност

1. Понашање у специфичним саобраћајним ситуацијама
2. Психички поремећаји
3. Етичко начело одговорности

1. Ментално здравље
2. Понашање учесника у саобраћају при конфликтним ситуацијама
3. Развој морала и вредности